

NOVALJSKI SVJETLOPIS

ANDRIANA ŠKUNCA

SADRŽAJ

ATLAS OTOKA	2
Atlas otoka	3
Zatamnjeni otok	5
Prozor, stube	7
Zrcalo riječi	9
Osoljeni otok	11
Mreže	13
Papirnati brod	15
Sidrište	17
Građenje	19
Iza škura	21
Oblaci, ptice	23
Uporišta	25
 LJETO U KISSI	 26
Zametnuti trag	27
Kao sveci	29
Lice uraslo u korov	31
Iščekivanje	33

Napušteni stani	35
Ljeto u Kissi	37
Smokva	39
Suhe smokve	41
Međuglasja	43
Akordi	45
Ljetna slika	46
Odlazak	47
POSUŠENO MORE	48
Odrazi u lokvama	49
Kruženje	51
Vezani sjenom	53
U suton	55
Tragovi	57
Večer u kamenjaru	59
Posušeno more	61
Pred oluju	63
Nevera	65
Kiša na otoku	67
Novaljsko polje	69

Odlomci	70
Usidrena voda	71
ZVONO U BUNARU	72
Na Planjki	73
Dno bunara	75
Bunari u polju	77
Kružnica	79
Svjetlo vode	81
Bunari ticala	83
Štitovi od zvijezda	85
Zvono u bunaru	87
Putokazi	89
Presahli bunari	90
SOLARNI VJETAR	91
Rak samac	92
Solarni vjetar	94
Skrivena strana	96
Posolica	98
Lunjske masline	100

Vinogradi	102
Utvrda Svetojanj	104
Naplavine	106
Noćna pjesma	108
Groblje u Jazu	109
O autorici	111
Impresum	113

ATLAS OTOKA

ATLAS OTOKA

U dvorištu, netko je rasklopio atlas otoka. Jedno uz drugo složeni ostaci amfora i keramičkih posuda. Žbuka starohrvatskih crkvice, puževe kućice, lubanje ovaca. Okamenjene spužve, drveno klecalo, rasušene bačve. Rimske tegule, obluci, zrna. Paučina, ohlađena sjena.

Fosili školjki i stakalca izbrušeni valovima nastanjuju nepoznata mora. Gušter i smokvin list prekriveni mrežama.

ZATAMNJELI OTOK

Koračam u sve tamniji prostor. Smanjujem se s pašnjacima i ovcama. Iz napukla kamenjara, sjemenke skrutnutih sjena rasiplju se neprohodnim stazama. Uz puteljke stisnut mrak.

Privinuta uz prozirnu plavet, tišina se odvezuje od spokojnih grmova. Tople točke vinograda vriju iz rasutih krijesnica.

Zacrnjeli otok širi se između trava i površja mora.

PROZOR, STUBE

bratu Josipu

U praznoj kući predmeti se bude, pomiču fotografije na zidu. U zavjesama pritajena oluja. Udar zvona zanjiše glasove kasnih šetača. Kroz prozore ulaze šumne slike, oblijepe stvari i uspomene.

Dobro utvrđeni zidovi sreću se s dalekim odjecima. Unutrašnjost sobe naslanja se na zatamnjele stube. Sustižu nas otežale od samoće. Grumen zemlje ili soli lijepi se za stopala. Jugo trusi kamenčiće. Lišće zasipa mrave, odmiče ih kao usitnjene sjene.

ZRCALO RIJEČI

Od bademovih latica sastavljaju se riječi. U riječima nastambe leptira i krijesnica. Plutajući lanac algi svjetluca u mraku. U slovima miris kadulje i meda. Smole, borovih iglica, pijeska.

S brodskih olupina, uraslih u sitan prah, brišu se imena. Jarbol utonuo u humak, sidra obrasla koraljima. Odsjaj zrcala nadmašuje igru sjena.

Iz pupa koji je produžio granu, uzrnio sunce, noću se izvukli cvjetovi. Zaoblili zrak. Rasprostrli bijele opne u mrežaste kuglice.

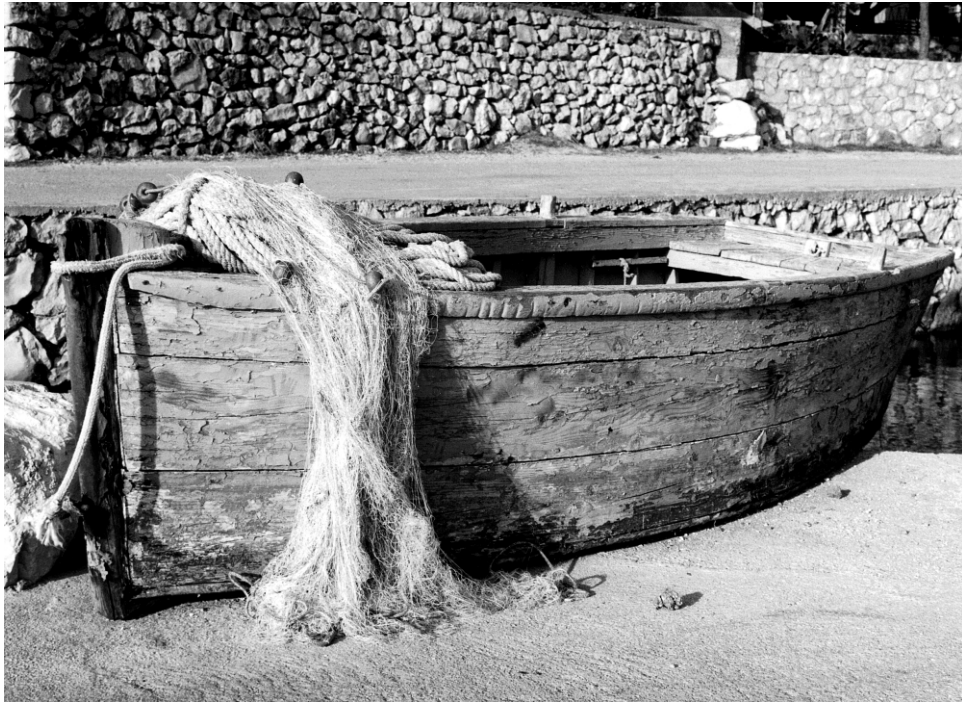

OSOLJENI OTOK

Bura je zaprašila otok. Sol nagriza sve čega se takne: panj, trstiku, pašnjak. Ovce brste posušeno bilje, žuke mladice. Otkidaju se i rune brda. Klize s porozne uzvisine.

Što je prema sjeveru, bjelinom se razotkriva.

Otok razdijeljen suhozidom. Oblaci soli gase se u kamenim udubinama. Pod lišćem kapi mora.

MREŽE

Kad se ohladi kamen, Novalja se nabire u valovima mreža. Nabubrila pređa zadržava zrna joda, otopinu sumpora i prašnjav, jedva vidljiv sjaj. U bezglasnim nitima crni uhvaćena modrina. Zatvoreno more.

PAPIRNATI BROD

U dnu dvorišta papirnati brod. Nasukao se na hrapavu koru badema, usidrio nadomak vrta. Preko njega otječu truli listovi. Pod palubom vrtlog usitnjenih peteljki lavande i ružmarina.

SIDRIŠTE

Veliki je brod naša kuća. U dvorištu odjekuje kao u luci. Roje se ptice. Jato galebova kruži ponad smokve i suhozida. Vezuju kuću uz olistale grane.

Kuća-brod poskakuje. Zanjše je vjetar, uspravi val. Radosno škripi vratima.

Zamah krila, kliktaj. Skupljena sjena jedra. Na pragu jarbol, konop sunca.

Sidri se kuća u bojama raskošnih grmova.

GRAĐENJE

Ostale su drvene stube i glasovi koji su nadjačali osjećaj napuštenosti. Krug svjetla na stropu ne kazuje pouzdano o truloj gredi s koje je pala žbuka, niti o stubištu koje nagriza crvotočina. Krajnji dosezi novog prostora tek se ispunjaju tajnovitim pregradama.

Bez tragova i taloga prošlosti, zidovi trepere ispunjeni svjetlom. Stubište je posve čisto, bez mutnih odsjaja petrolejke i vunenog praha na izduženu sagu.

Sobe, hodnici i zrcala odjekuju u bojama predvečerja. Škripa brave najavljuje se pomicanjem sjene nad vapnom pobijeljenim zidovima. Na podlozi vreline prostire se hlad.

Sunce uvučeno pod prag raspada se u rahlim šupljinama. Prema dubini podruma i visini tavana šire se nepoznati zvukovi. Sustižu zazidan omjer, tiho nestajanje.

IZA ŠKURA

Iz skrivene plohe neba prevrne se dan. Tama razlije po granama. Na jednoj se strani uzdiže sunce, na drugoj neuhvatljivo propada. Otopina potonulih odraza obnavlja se u lokvama. S dna probija zraka mjesečine.

Niti mrak iz sobe može u mokro jutro, niti se mutno svjetlo izvana rasipa po utihlim predmetima. Vlažna sjena nalegla na škure, prelila se preko žaluzina.

OBLACI, PTICE

Na smokvi umjesto lišća, ptice. Slijeću i na suhozid. Kad se uzdignu, zašumi zrak. Sve je skraćeno na nekoliko koraka od kuće do obale. Praznina raste u naoko bezazlenu mirovanju.

U vlazi sutona ćok, kuparić, carić. Usidreni na nebu miruju oblaci. Noću rastrgne ih vjetar. Postaju mahovina, morska trava, pelud.

UPORIŠTA

Ispod ribljih ljuski papir boje tinte i grudice soli u tragu. Ruka uranja pod površinu zbilje. Povlači miris sobe. Sjena podržava nagib zavjese. Lista se svjetlo položeno na tamnu plohu stola.

Putokazi mijenjaju smjerove. U zatonima i tihim staništima grafitom iscrtana uporišta.

U staroj, napuštenoj kući, sag od praha prostrt u sobama i kuhinji. Zrcala ugašena u vlastitu odsjaju.

Za vratima ljuske svjetla otpale s požutjelih rebrenica. Sol nagriza žaluzine. Stube zatvorene u pljesnivi mrak.

Nad bedemima stare Kisse runi se žbuka.

LJETO U KISSI

ZAMETNUTI TRAG

Odbačene stvari zarasle u mahovinu i lišaj. Usporeno trajanje daje im nadnaravnu moć. Iz trošnih dasčica i pilovine raste paučina. U drvenom okviru skriven je ključ. Opipam li hrapavu površinu, prostor između hodnika i prozora ispune bezbrojna, nevidljiva vrata. U najvećoj tišini zanjše se zračna udubina. S obrnute strane pomaknu se vrata u vratima.

Između stola i kreveta naznake preko kojih pokušavam razdvojiti prave od zamišljenih ploha, dohvatiti gotovo nečujne šumove. Opipavam izbočine i kutove, zavirujem pod stvari. Ni misao na pokojne ne pomaže u nalaženju udaljena svijeta. Možda su tajna vrata u pukotini zida, možda su ipak samo zametnuti trag?

KAO SVECI

Zimska noć. Mrznu stabla. A mi, zagrijani šetnjom počivamo pred starim vratima. S golih grana mendula mliječ ugaslih zvijezda.

Opkoljeni mrakom gledamo obruč crnila. Plamen svijeće osvjetljava i neka druga, zatamnijela lica, koja stoje uokrug.

To su oni što prilaze živu svjetlu, ma kako maleno bilo. Sjena dotakne ruku. Bešumno otapa se vosak.

U zimskoj noći, pred trošnom kućom, sjedimo kao sveci. Na stolu prošek, bademi i vino.

LICE URASLO U KOROV

Dodirujemo se s onima što bez glasa leže pod laticama ruža. Odjeci zvona uvlače se u rasutu pelud, njišu skupa s pčelama. Ispunjeni smo znakom svemira.

Može li se dotaknuti ono čega nema, govoriti o udaljenom ili iščezlom prostoru? Iza brežuljka, kao obrnuta zrcala, izrastaju prazne, magličaste zamke. Zemlja isparava lakoćom jutra. Vlažan zrak razdvaja oblake. Sunce izranja iz orošenih stabljika metoive i pelina. Prozori skupljaju sjenu jedra.

Strah od nestajanja presvlači se u drugi oblik. Nitko ništa nije rekao, niti izgovorio bilo čije ime. Lice uraslo u korov, samo šuti. Ne pomiče se. Jeka se stišava i gasi u posve malim lokvama. U mahuni boba uzrnjeno vrijeme. Nečujna udaljenost. Korijen urasta u tamu, pod žilice mora.

IŠČEKIVANJE

Iz dubine Novaljskog zaljeva mjehurići usitnjena svjetla uzmiču crnilu. Pijesak zatrpava tlo od pričina, propušta nevidljive lađe.

Otvara se pučina. Namreškane morske struje poigravaju se s izbljedjelim suncem. Iza valova kotrlja se kružnica sjene.

Utihli zrikavci. Noć spušta zastor od nevida.

Tajanstva se bude. Proširuju. Mjesec klizi kroz tišinu kamena Stogalja, zaustavlja odraze na prokljalim vlatima.

Niz brijeg i stazu, preko krljušti fosila, mrak zasipa strminu. S naličjem u tami bezglasno se runi strah.

NAPUŠTENI STANI

U napuštene, nezaključane kuće i njihovu osamu ulazi se bez najave. Stane nazivaju prema istoimenim obiteljima: Šankovi, Škuncini, Dabovi, Vidasovi, Borovićevi, Denonini.

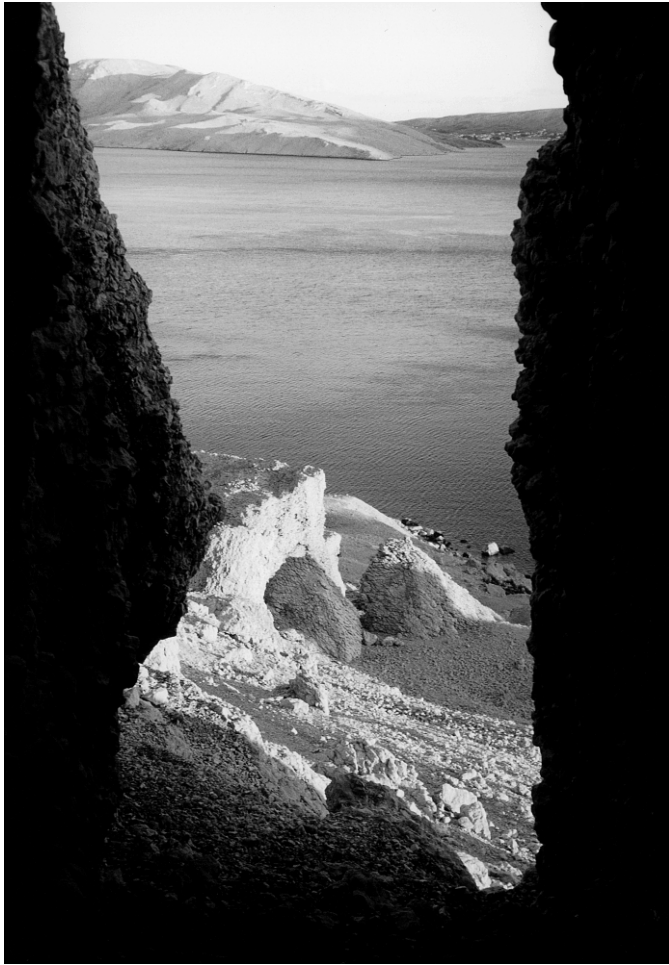
Krhotine iščezla svijeta uvučene u sjene trošnih zidova. Tragovi se razlažu dok korak pomiče gust, ustajali mrak. Čini se, uzmem li šalicu, u ruci će ostati ručka. Obris predmeta rastvoriti se poput ocvalih latica. Šare potopiti u bezbrojnim nitima što još čuvaju otiske i dodire odsutnih.

Vrata se otvaraju kao krila spremna na uzlet. Prolazi se uz zrcalo u kojem se učvrstio raspored preostalog i sljubio s vlastitim odslikom.

Tamo gdje nema zidova, a urušeni krov grebe nagorjelim gredama pod, pokazuje se razlomljeno naličje. Pomaknem li nešto, ostat će jasan oblik čaše, tanjura, izbočina staklena zraka na kojoj se odslikava odmaknuto.

Hrdav čavao još drži sliku sveca obješenu o raspuklu žbuku. Njišu se sjene kreveta i stola. Ostaci žare s požutjelim kapima. Napa, narušen komin, pocrnjele verige, počipnja. Petrolejka i solnica prekrivenim velom sive paučine.

U drvenim škrinjama haljice, fuštani, biljci, postirke. Ormari prošarani crvotočinom. Razvaljeni kreveti, daske na kojima se sušio sir. Rahle stvari raspadaju se, bezglasno hlape kroz šuplja, sasvim mala okna.

LJETO U KISSI

Ljeto, stabljika koja izmiče užarenoj peteljci sunca, smanjilo se, skratilo, uvuklo u špilje i kristal. Istanjilo se njihalo sjene. Prozirno sunce u krošnjama crnike i lovora. Hlade se grozd i kupina.

Samo ponekad prenem se iz duboke šutnje koja seže do razrušenih tragova Kisse. Bedemi potonuli u zemlju. Ovaj grad, ljuštura zidina i grobova, još se zadržao u trusnim temeljima. Kao smokvin list što ga lako okrene maestral ili blago strujanje zraka.

Počiva u spokoju vlažne paučine i rose skupljene na vršcima bosiljka i brgamote. Dok u oblacima tinja svjetlo dana, ljepljiv mrak zatvara put. Rasporila se crta obzorja, upija tanku nit crnila.

Nebosklon se udaljio s vrha masline, razdijelio po mokrim granama. Ono što ostaje, smežurani plod, smola, mliječ, već je otpalo. Trune u kišnim lokvama. Tamni zvukovi nadiru iz dubine, vuku neuhvatljivo vrijeme.

Odsjaj mora dodiruje Kissu. Kiša se skuplja u razlivenim oblacima. Otječe u vjetar. Po kamenim pločama otopljeni odrazi. Sumrak miruje u zamagljenim brodicama. Jugo u čaški ružmarina ili skriven u krošnji čempresa, zarasao u gusti mrak. Sjena se kupu u vlastitoj postojanosti. Pod nevidljivim ruinama mrjesti se noć. Nad sobinom mjesec. Uz kamen Kisse stišće se ovan.

SMOKVA

Zimsko svjetlo takne glatku površinu. Pup izvlači svoju oštricu. Pojačava se obris sjene otkinute pod osoljenom smokvom.

Otpali listovi zavukli se u smrznuto tlo. Sagnjila mliječ omekšala utihla mjesta.

Ptica zastruže kljunom po ogoljeloj grani. Opipava plod koji je blizu, ali se još ne pokazuje.

Korijenjem pod zemljom smokva traži sunce, ugaslo za dugotrajnih nevera.

SUHE SMOKVE

U suhoj smokvi zrnca svjetla i mliječ za gorka usta jeseni. Prazna šalica odzvanja na stolu. Uz nju metvica i limun. Pčela se uhvatila za zraku sunca, prekrila je hladna sjena nalik leptiru.

Tamni zid. Pretače se vino, kuša prezrelo grožđe. Davno pobrane smokve suše se na dasci. Kasno ljeto lijepi se za ovlažene plodove. Iskri slador.

U kutiji, između peteljki, crnina. Treba dodati dva-tri lovorova lista koji će razdvojiti gustu pređu, sprešati je u šutnji.

Do Božića, po kori, kristali. Šećerna prašina. Za kazaljke sata lovi se studen. Čini se, s poklopca palo je inje, zabijelilo sobu, smokve i prste.

MEĐUGLASJA

Poput naranče odvaja se kugla sunca, uspinje do vrha jarbola, zalazi u neko drugo more.
Uranja u bezimene uvale. Ogledava se i odande odjekuje.

Između Crkve svete Katarine i svete Marije, utisnuta sparina. Putuje gradom kao posve lagan plašt. Podvlači se pod krovove kuća, u zvonik, krošnje sofora i lastavičja gnijezda. U ravnoteži je sa svim dijelovima dana.

Žega isijava iz rubova stijena, tamni u stiješnjenim konobama. Užarena lopta odbija se od prozora i toplih zidova. U dvorištima pucketa stisnut hlad, nabire listove raspuklih smokava.

AKORDI

Ljeto se skupilo u akordima viole. Sparina se grana pod razigranim tonovima. Na prozor slijeću kos, ponekad češljugar ili vrabac.

Zvoni lišće od vrha stabla do grmova. Magličasti su obrisi sparušene bazge i lopuha. Ploča beskraj polako se nabire, drhti, rastaće u lahorenju vjetra.

To dubinsko ništa iz kojeg se pojavljuje Mediteran. U modrim sjenama miruju ovce. Vrtloži se boja neba. Prašina soli spušta se s pašnjaka koji je iznova pobrstila.

Jedan prema drugom u kamenim oštricama: vjetar s mora i vjetar s planine. Rastresaju mirise metvice i smilja. Jutro se udjeva u opnu svjetla, veliku kuglu koja se sve brže otvara. Slike počinju i prestaju tragom guštera i puževe kućice.

LJETNA SLIKA

Iz zamućena dna, vrućlja uzdiže mrk sipin trag. Planktoni u morskim strujama, ugasle zvijezde potonule pod težinom svemira.

Između spuštenih jedara isparava miris ljeta. Jedna preko druge nalegle daljine. Pregorjeli od sunca odrazi. Popucali konopi. Sjene vuku nevidljive brodice. Sunce se usidrilo podno obale. Zgusnuti u pijesku, mokri tragovi.

ODLAZAK

Nestaju Žigljen, Čeline, Toreta. Komorovac, Marman, Orlje, Svetojanj. Prema sjeveru, kristali soli učinili nove krošnje. Tanka kudjelja oblaka blista u golim granama.

Iz taloga zimskih kiša hlapi vlaga. A preko zrnja osoljena vjetra, rasipa se zemlja. Miris mlijeka, mora i peluda, uzdiže se s otpalih latica.

Kiša potapa žive i mrtve, spaja ih s razmočenim travama i cvjetovima. Više se ne vide trusne uzvisine. Otok postaje tanka, magličasta crta. Uvlači se u modru kućicu.

POSUŠENO MORE

ODRAZI U LOKVAMA

Nedjeljom zasvjetluca cesta. U posušenim lokvama zadrhti prah. Pod koracima naboran zrak, meko runo. Iza trusnih zidova po vrtovima i terasama cvjetovi oleandra.

Prozori kuća u jesenjim odrazima postaju ulične svjetiljke. Pomno motrimo što se nečujno odlama i udaljuje između varljivih međa razdvojena svijeta.

I mrtvi prilaze bešumno, iako ih nitko uistinu ne razaznaje. Trepere kao odjek zvona u potopljenju zrcalu.

KRUŽENJE

U fosilima i slanim grudama ugašena tla mora više nema. S onu stranu doba u kojem su se miješale bujice ubrzana svemira. Prekomjerne, nemaju se gdje zaustaviti. Slile se u beskraj.

I mrtvi se bude. Noćno sunce s druge je strane vinograda. Na točkama koje izmiču. Vode rastvaraju trunje i kamenje, umnaža se prvobitan sastav tla.

S naličja, krug se sunca zatvara. Odbljesci spužvi i koralja ponovno tonu u dubok hlad. Otežali val brza prema zamišljenoj uvali.

More naplavljuje jezgre grmova, u lokvama otapa spiralne odraze. Krljušti riba i oklope rakovice. Iza punte Gaja isparava pepeo zapaljena obzorja. Nad pučinom iskri nebo. Sunce dogorijeva u zavjesi kiše.

VEZANI SJENOM

Uz trup nasukane lađe, vezani sjenom. Brodimo i neprestance se udaljujemo.

U tvrdim rebrima čamca svjetluca more. Pijesak i šum valova otječu kroz rasušene daske.

Crneći u obrisima prove, izloženi svemu što nas ispija, uzimamo za sebe puniju stranu prostora. Žedna tijela napinjemo s plimom.

S raspukle olupine ne miče se usud. Posvemašnje je izmirenje s bezimenim stvarima. Za oblik što ga naslućujemo, konop i mreža dostaju njegovu obujmu.

U plitkim uvalama sunce ophodi preostala jedra. Prepleteni nitima svjetla, nadvisujući ga, urastamo u pusto mjesto.

U SUTON

Gusta lava sunca preplavila zaljev. Lađe ugljevitih trupla drže se za boje ugaslih odraza. Između suhozida i pašnjaka približen stari grobljanski zid. Duše umrlih ljeskaju se na rubovima grebena.

Iza nasukana sunca prelila se sjena. Pod korakom usitnjene stijene. Crvenica otkinuta od suhe vododerine, kotrlja se u prašnu kap.

TRAGOVI

Šutljiva nutrina otoka ispunja se otkinutim sjenama. Kiša uvlači sol u šupljikavu zemlju. Odzvanjaju podzemni kanali, vododerine i kamene žile.

U praznim vinogradima odjek presahlih vrela. Magla briše utvare od mokrih grmova. Na peteljkama prah rasutih zvijezda.

Puž je ponio svoju kućicu po kliskim poljima. Za njim mokri puteljci svijetle u sumraku.

VEČER U KAMENJARU

Sumrak briše opipljive strane svijeta. Vlažnom stazom uspinju se ovce. Sustižu sparinu. Po obroncima zgusnute sjene.

Brdo se raspuklo pod težinom večeri, ljušti se i raspada dok pučinu mreška noćni vjetar. Isti mrak prožima okomicu brežuljka i svemira. Oblaže uzvisine nakupinom zvijezda. U stijeni zatočen oblak, zvoni kad sve utihne.

Nasukan otok u brazdama je posustalih valova, rasuo se kao jedro nasred pučine. Sjene posolice spuštaju se izduženim tragovima. U škrapama klija mjesečeva mrijest, tamna ruža svemira.

POSUŠENO MORE

I.

Za našim leđima more. Više ga ne gledamo. Miris soli rasuo se po hrpicama sjena. Tragovi posušenih valova uvukli se pod lapor i vapnenac.

Nigdje hlada ni krošnji. Koplja sunca duboko zarivena pod žal.

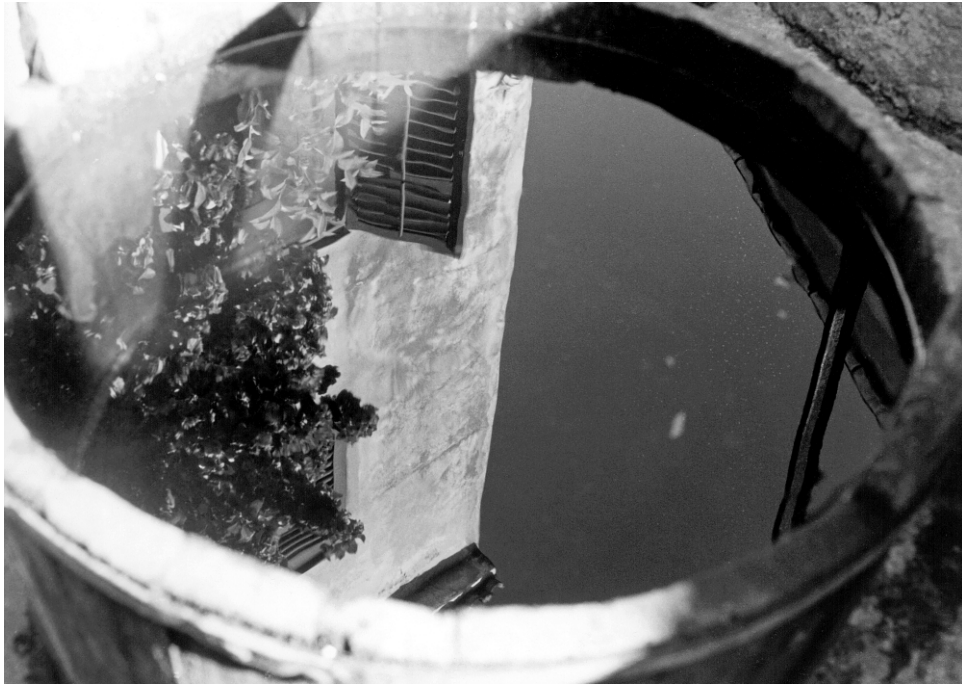
Kako je tiha modrina što se svlači s bijelih haljina. Nečujna bonaca i sjena spaljena u zrcima pijeska.

II.

Ostaci jedra probodeni trstikom, uzdižu se za dušama nestalih. Iz neznanih daljina dolutali moreplovci. Anđeo Urijel vodi ih u postojbinu tišine.

III.

Jesu li to dugo željena pristaništa? S olupine lađe otpala sidra. Iskrivilo se kormilo, otkinuo jarbol. Vesla već davno izgubljena. Samo ih je morska struja nosila do sipkog pijeska gdje se mrijesti maestral.

PRED OLUJU

Oblaci zatvorili nebo u tamnu kupolu. Povukli smo stolove i stolice u kuće. U tijesnoj kuhinji čekamo. Mrak iznutra i izvana. Muk je obuzeo škriputave stvari. Sljubljeno u ljepljivu šutnju ništa se ne dijeli niti razdvaja.

Oblak je obzidao kuću, utopio nas u bezglasnu kupelj. Poklopio vjetrom iz napuklih zidova. Svjetlo voštanice tinja u prozoru.

Što dodirnem otvori se na trenutak, ponovno sklopi. Munje osvijetlile prag i dvorište. Bujice ispiru sažgan trag.

Kapljicama otežao zrak, nabrekle staze. Mokrina prionula uz nevidljive ponore. Trunu nagnjili panjevi. Isparava opora mješavina mirisa.

U daljini sunce progara sipki oblak. Kad utihne kiša oglasi se gavran. S njegovih krila hlapi tišina.

NEVERA

Korijen munje spusti se pod zemlju, odjekne duž otoka. Vatra oprži stablo, grm. Ugljeni trag. Predmeti se pretvore u leptira, polete sa stola. Na trenutak razdijeli ih bljesak.

Užarena nit spaja i prošiva tamno korijenje, razmiče naslage kristala. U sumraku svijeta bude se mravi i gušteri.

Napuštene kuće isijavaju snažno svjetlo. Ostaci gnjeva prodiru u neprobojne zidove. Okomice sjena razvezuju se u prah.

Zagrmí kroz raspuklo tlo. Iza sažganih trava i korova oglasi se pustoš.

KIŠA NA OTOKU

Na dnu smo nebeske kupke pritisnuti kapima. Zatvoreni u tamne kuće osluškujemo nadiranje vode. Posvuda je: u korijenju ružmarina, kadulje, smilja. Za vrtnim vratima, bačvama i drvima. Preplavljuje trgove i ulice, slijeva se niza škrape i litice. Otječe u more. Otok se oslobađa nataložena lišća i prašine. Sol i pijesak tonu prema otvorenim dubinama. Drobi se i puca što je bez zaklona i uporišta. Načeto stijenje, natruli panjevi, rune se u protočni vrutak.

Mokrina napaja i otkida napukle zidove.

Kiša ispire nizbrdicu, putove, mravinjak. Brodice i crkvice. Ogoljuje vinograd i pašnjak. Razlivena kamenjarom skuplja se. Taloži u mineral.

NOVALJSKO POLJE

Nakon suše prostrana voda. Podzemni izvori, prelijevaju se Novaljskim poljem.

Planjka i Lešandrovce trepere pod mutnim zrcalima. Vinogradi pocrnjeli od soli. Prepuklo po sredini svjetlo brazde uvučeno je u vlat, u klicu, korijen i pupoljak. Ptice se raspršile po zvonkim trstikama. Električni stupovi nagnuti nad ograde i panjeve. Razdijeljeni prostor skrio se pod vodeni plašt, u nemoćno protuslovlje. Ponad zaljeva Časke i Stare Novalje ukazala se golema, veličanstvena praznina.

ODLOMCI

Izlijevaju se prepuni bunari. U kamenjaru sazrela jesen. Vinogradi bez čvrsta dna ovisni o plimi i oseki.

U lokvama drukčija slika. Poniru stabla, spajaju usidrene kumuluse. Nebo postaje neuhvatljivom dubinom, vodena opna rastrta krajolikom.

Vidi se zastrašujuće dvojstvo dna i bezdna. Ukazuju lik i odslik nagnuti jedni u druge. Kuće, ovce, masline, suhozidi postaju prozirne mrlje. Odlomci krajolika.

Nabor vjetra briše ih i raščinja.

USIDRENA VODA

Ispod suhozida i stabala lokva otvara dno. Zaustavio se rast, prestalo nicanje. Snizilo se polje, otvorilo ljuske osušene zemlje. Razlivene vode utiskuju odraze na perje divlje patke i prepelice. Sve teže nebo gura zapletene valove. Tamno je usred podneva. Utihlo grmlje i trstike. Mreškaju se krila opora zraka.

Dugo se čekalo da se otopi sol. Gorki okus trava sazrijeva u sparušenim gredicama. Slani vjetar zacjeljuje ranjene panjeve.

I tamo gdje je nikad nema, usidrila se voda. Prekrila preslice i modre cvjetove. Živo zrcalo ne smanjuje se, niti povećava. Pod srebrnom površinom lahoru šaš.

ZVONO U BUNARU

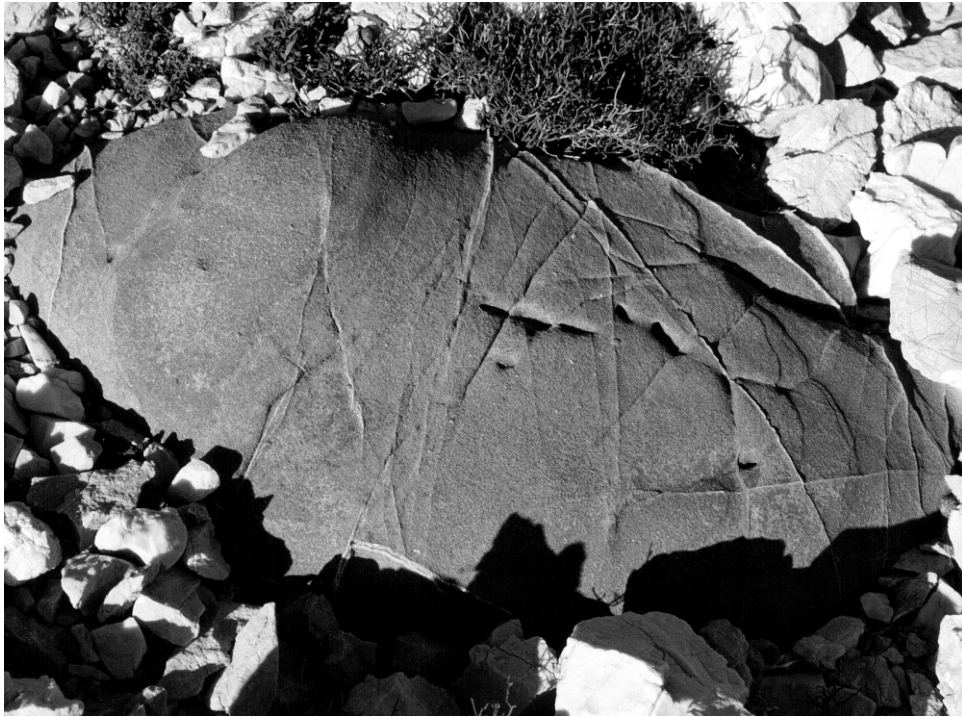
NA PLANJKI

Samo se po krugu na zemlji nazire da je na Planjki, pod gustim hladom kupina, još mračnija jama. U tom bunaru nitko se ne ogleda. Može se sići i do prividnog dna. U sačuvanoj vlazi počiva zmija. Tako govore. U tuđim bunarima doista se vidjela, u našem nikada.

Tko može prokazati rajski krug, ili ga zamijeniti drugim?

Novaljsko polje usidrilo se u kosini ispod smokve, sjene sasušenih panjeva upile miris pelina i kadulje. Podzemne sile odmiču rahlu crvenicu od neravna kamena. Odrazi vinograda tonu kroz zamućeno zrcalo.

U svitanje nad bunarom treperi skrovita slika. Pauci i gušteri miruju u jedva vidljivim staništima.

DNO BUNARA

Utvarni zvukovi iz dubine sustižu me ponekad. Brzaci se odvajaju od kamena. Ispod zemlje, jedva čujno, nadire voda. Lice zagledano u vratak pretvara se u nejasnu sjenu. Škripa klatna navlači oklop tmine.

Prema dnu bunara vjetar taloži šumove. Zvukove namata oko posušenih stabljika.

U suženi lijevak tone svjetlo Zornjače. Kapljice rose tvrdnu na listovima komokljike i parparot obrubu. Korijenje opleteno maglom stegnulo ga u čvrst obruč.

BUNARI U POLJU

Jesu li bunari rasuti poljima po nekom tajanstvenom zajedništvu povezali gornji i donji svijet?

Kako su ih otvarali u tvrdom i oporom krajoliku? Je li netko s obrnute strane dao znak, pokazao mjesto na kojem će se kopati? Ili je zraka sunca ucrtala krug, usmjerila tragače?

Koliko je munja položeno u kamenim stijenkama? Otopine ilovače i pijeska obzidale njihovu opstojnost.

KRUŽNICA

Zarastao u kupinu i drač naš se bunar pretvorio u kružnicu. Praznina usred tmice brani ga od imenovanja. Iznad napuštena posjeda ptice zoblju samonikle grozdove. Umnažaju se glasovi prolaznika, tonu sve do nepropusna morskog dna. Zvono Crkvice svetoga Antuna muklo odjekuje. Podzemljem otječe škripa nevidljiva klatna. Smokva i dalje rodi modroljubičastim plodovima, kao da je preuzela odraz Staronovaljskog zaljeva i boje kaduljina cvijeta.

SVJETLO VODE

Bunar uvlači sve što je krhko i slomljeno naleglo na njegov prag. Upija zuj pčela. Prigušuje kliktaj ptica i meket ovaca. Zbližuje odjeke s nevidljiva mora.

Na rubovima podvodnog vrta razmnažaju se plodni lišaji. Gdje je voda tamo je i svjetlo.

BUNARI TICALA

U dubinama novaljskog polja bunari razmnože ticala, opipavaju podnožje stijena.
Podzemnim žilama skupljaju vodu.

Iz iste vrulje razlijeva se višak i tajnim putovima napaja presahle udubine.

Bunari se polako oslobađaju suvišnog. Po zelenkastoj površini, plutaju davno potonule ose.
Tlo se pretvara u raspadnut sag.

U pomnoj potrazi Novaljci, Barbaćani, Lunjani, iskopaju skriveni korijen vrutka. Tamni krug
u kojem počinje labirint.

ŠTITOVİ OD ZVIJEZDA

Sjenoviti su pašnjaci dok se spuštamo niz obronke nad Metajnom. Runa ispunjena mirisima smilja. Dotičemo suhozid, iza njega udubljeni mrak.

U tvrdom i oporom krajoliku svjetlucaju štitovi od zvijezda. Vododerinama osipa se pijesak.

Kakva bi praznina nastala kada bi potonuo otok. Svijet bi naselila šutnja. More se prekrilo bodljama, a nebo urušilo u bezdan. Zvono se oglasilo iz dubine vjekova.

ZVONO U BUNARU

Za noćnih tišina prepuknu bunari. S ponorna dna jave se jedva čujnim žuborom.

Trstike u dugim nizovima oplele mrak. Ne stižemo izmjeriti razdaljinu između brazda u polju i urušena tla s kojeg se uzdiže voda.

Nema više ni zvona. Pretvorilo se u bunar.

Utaman odjekuje.

PUTOKAZI

Zimi, kada su zvijezde gusto zbijene i spuštene nadohvat ogoljelim krošnjama, poneka padne u bunar. Zajedno s koricom leda tone u plavkasti odsjaj.

Poput brzih meteora prolijeću anđeli. S dna bunara uzdižu zrcalo mjeseca.

Noć se otvara kao starinska škrinja, iz nje struje poruke i glasovi.

Pod obodima novaljskih bunara svjetle putokazi podzemnim čuvarima. Naginju se svetišta i trgovi. Grobovi potonuli uz križeve.

I bedemi stare Kisse uzdižu se iz tlocrta rastočenih crkvica. Starokršćanski relikvijari i sarkofazi prislonjeni uz nevidljive zidine.

PRESAHLI BUNARI

Od Novalje do Škoplja, preko kamenjara i bezvodnih ogradica ponekad odjekuje zvono. Na dnu presahlih bunara skupljena je zemlja, usisava sparinu, oglasi se znakovima vremena.

U tamna usta napuštenih jama ponire blijedo, gotovo nepomično svjetlo kristala i minerala. Još od rimskog doba voda se sporim protjecanjem sljubila uz rudnike boksita što se protežu preko ugaslih odraza i strmih padina, od Dabovih stana do Kustića.

Miš i krtica sastavljaju dubinu s vrhom. Podno suhozida ovce sljubljene s krajolikom.

SOLARNI VJETAR

RAK SAMAC

Bura je osolila polje i vinograd. Isušila vlagu iz prekopanih vododerina. Stvrdnula zemlju u čvrst, neprobojan omotač.

Šumi i pucketa sve što još nije propupalo. More se prelijeva preko rubova otoka.

Na listovima smokve zrcali se indigomodra slika oblaka. Hlapi zajedno s klupkom sjena. Vrhovi trnja razlamaju privid.

Sol se stopila s korijenjem, potamnila listove. U prazninu oko grana zavukla se zrnca prašine, umanjene čestice svemira. Po suhoj kori crnike svjelućaju niti paučine.

Izduženim žalom razbacane školjke. Rak samac posrće plićakom s kućicom morskog puža koju je prisvojio.

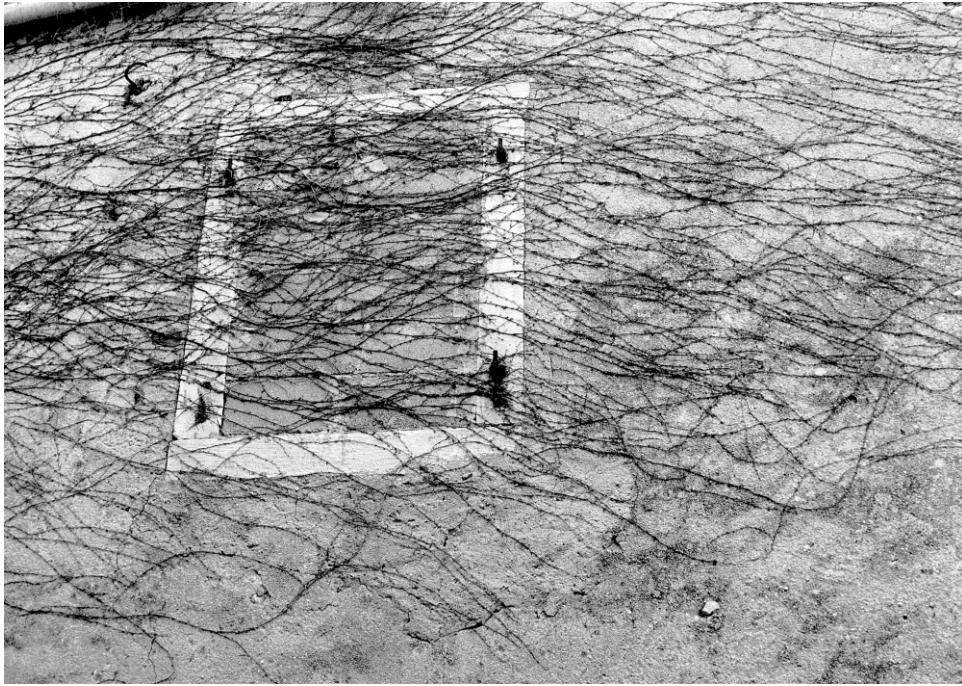
SOLARNI VJETAR

Brodice trunu na žalu. Svijetle na rubovima mraka. Solarni vjetar razlaže alge, gomila ih uz obalu. Tka konop od naplavina. More se povuklo u talog, ogolilo izbrazdane tragove.

Nabore kopna ljušte valovi. Najfiniji pijesak izvlači svjetlo rasuto plićacima. Potonulo sunce isijava obrnutu sliku. Prelama je kosim zrakama.

Zračne struje ne kidaju uvučene sjene. Kugle oblaka zamataju se i nestaju udolinom neba. Isprepleću se tamni i prozračni tonovi. Odjekuju lomne ljuske.

S vrha otoka, zaostale u poroznim stijenama, primiču se vlati vjetra. Zvonkim kamenjarom pršti osoljeni prah.

SKRIVENA STRANA

sestri Ivanki

Skrivena strana otoka korijen je tvarnosti. Nevidljiva podloga, temelj na kojoj počiva kuća. U žljebovima kamena kao čestice praha skupljaju se oblaci. Bubre u šupljikavim stijenama.

Ispod Velebita uzdignuta pučina. U Paškom kanalu drobe se valovi. Iz morskih pijavica bešumno hlapi modro, neprozirno zvijezde. Plavet se prelijeva preko ruba svemira.

POSOLICA

Slanoćom zasuta vrata. Sporo se suši vlaga podrezanih grana. Ljušte kapi raspuklih valova.

Od napuštenih kuća prema morskom tjesnacu pritječe svjetlo. Dvostruki obruč neba počiva nad pustim, otvrdlim tlom.

Sol sjaji u oblacima. Naplavine na žalu mrve se, rasipaju u zdvojna, zamagljena sunca. Latice sljeza i majčine dušice prekrile vinograd.

Iza trstika posolicom orubljena su mjesta koja noću pohode lastavice. Duše pokojnika taknute dahom zore.

Kamenjar pretvoren u oštrice. Kristali soli uvlače se u rascvjetale grmove kadile, žukljice i šipka. Raspršeni oblaci talože se u bodlje sikavca. Gavran i galeb zasuti slanom prašinom.

Sol raste iz trpkih trava, plavi se u kori brijesta i jasena. Iskri i sagorijeva u mrkljim vrtačama. Stada pasu zasoljene stabljike.

LUNJSKE MASLINE

Nadomak Luna sveti je gaj biblijskih vremena. Između stabala ovce zaprašene crvenicom. Krošnje upijaju mirise bilja, a sjene i listovi uzimaju boju sutona.

Pod koru se uvlače sol i bura. U koštunjavu plodu tvrde posolica. Na godovima i čvorištima ugasle komete.

Prepukle od starosti lunjske se masline otvaraju praskom iz kojeg su ponikle. Izbrazdane od bljescima pučine vretenasto poniru.

Iz živa kamena i suhozida izvlače tajne sokove. U kapima ulja zgušnjavaju plazmu zvijezda.

VINOGRADI

Kad se polje ugasi vinogradi pougljene. Tama tvrdne u podnožju otežalih loza, podupire grozdove noći. Još se vidi poneka iskra, tinja u razapetu platnu crnila. To se sunce zavuklo u vinograd, probilo sipko tlo i odozdo obasjava uspavana trsja. Korijenje i gomolj zapreteni korovom i lišajima. Iz grumena zemlje sjaji magla.

Žilice trava poniru pod kamenje i zemlju. Usitnjeno sunce plodi ih u neprobojnim dubinama. Na ugljevlju večeri topi se zadnja sunčeva zraka. Ne pritišće je Kumova slamka ni ugasli meteorit. Iz tame svemira uspostavlja se nova zvijezda. Trsja poput lebdećih planeta pucaju, šire se. Prijeteći glasovi nestaju pod zemljom.

Zrikavci se skrivaju pod bodljikavim raslinjem. Zrna soli i pijeska svjetlucaju poput planktona. Niti svjetla skupljaju se iz rosnih brazda i listova. Krijesnice utkane u kosti predaka.

UTVRDA SVETOJANJ

U pustoj utvrđi mrjestilište vjetra. Bura napinje sjenu zida. Sunce nastanjuje sljuštene prostorije. Izgara jezgra ruine.

U kameno vreteno utisnuta krljušt riba i perje galeba. Korijenje sobine, bušinka, kadile. Grmovi obujmljuju i prekrivaju ostatke soba, prozora, puškarnica.

Svjetlo se gasi na vrhu oble krune. Mrve se žbuka i zidine.

Glasovi ratnika i čuvara što su bdijeli nad otokom, bešumno sipe, slijevaju se niz padinu, do zatona i uvale.

Davno napuštenu tvrđavu ispija žega. Trošno zdanje brani se samoćom.

NAPLAVINE

Naplavine plutaju zaljevom. Nošene plimom i osekom, ne vezuju se, ne usidruju za dno i greben. Kotrlja ih val, razbacuje po pijesku. More ih spaja s ostacima brodica i spužvi. Svjetlucaju obrubljene pjenom.

Na žalu sljubljene uz čvrsti oslonac. Silina juga dovlači im ostatke konopa i pluta. Izokreće ih pijavica, prekomjerni val.

Između rtova i hridi otvaraju ranjivu nutrinu. U njih se zavlači zamagljeni oblak. Tone kao oporost u raspuklo tlo.

S pritokom morske struje nebo im se približuje. Napućuju prazna mjesta.

NOĆNA PJESMA

Otječe noć. Sami smo i to je dobro. Može nam prići anđeo s napuštena groblja, osvijetliti fenjerom pješčano lice. Njegov znak oblak je, postolje na koje liježe prije svitanja.

U vlažnoj užadi iskrice planktona. Riblje ljuske skupljaju sol pristiglu u zapusima s drugog mora. Bljesak svjetionika zasijeca katranastu crninu, čvrstu opnu zaljeva.

Odasvud mrak. Čini se pougljenit će prostor koji se gasi s brodicama. Vjetar podiže mreže razvučene rivom. Između kamenih kocki posušene alge. Škripe usidreni kočari.

Riba uhvaćena u očice prepleće se s ostacima svjetla. Noć skraćuje prostor. Galebi hvataju odbačeno.

GROBLJE U JAZU

Groblje pokraj mora polako se urušava. Izblijedjele kosti još se drže razbacanih humaka. Zapletene u kupinu i koromač, utonule u crvenicu i pijesak. U opori miris algi, sumpora, ostarjelih borova. Lubanje se rastaču u sol i vapnenac. Šparoge i paprat šire se u neprohodan, samoodrživi raj.

Iz raskopana tla niču perunike i bršljan. Trpke tvari otopljene u prasjećanje.

Oko napuklih grobnica nečujne tužaljke. Naricanja, opijela. Utihla zvona gužvaju celofanski zrak. Sve je opušteno u samoći koja se brani neprohodnim puteljcima. Gušteri ispod samoniklih cvjetova razgrću prah. Sjeme produžuje izdanke stabla, plod i njegovu sjenu. U trošnim natpisima imena ljudi kojih više nema.

Preko grobova ozrjele staze: žir, bobice, šiške. More ispire podzemne ležaje, gladi kosti i lubanje. Strpljivo ih preoblikuje u školjke, sipine kosti, pužice. Usitnjuje u oblutke i krhotine.

Andriana Škunca

Rođena 1944. u Bjelovaru, ali je podrijetlom iz Novalje na otoku Pagu, gdje je provela djetinjstvo, a i danas živi veći dio godine. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu studirala je jugoslavistiku i komparativnu književnost. Zastupljena je u brojnim domaćim i stranim antologijama, a njezina poezija prevedena je na gotovo sve europske jezike.

Knjiga *Novaljski svjetlopis* (1999), s pedeset autoričinih fotografija prevedena je na njemački (*Lichtschrift von Novalja*, preveo Matthias Jacob, Daedalus Verlag, Münster, 2008) i češki (*Zvon ve studeni / Novaljsky' světlopis*, preveo Dušan Karpatski, Fori Prague, Praha, 2009).

Sastavila antologiju hrvatskih pjesama u prozi *Naša ljubavnica tlapnja*, sa Zvonimirom Mrkonjićem i Hrvojem Pejakovićem (1992).

O samoniklim maslinicima Luna, na otoku Pagu napisala je monografiju *Biblijski vrt / Sveta zemlja lunjskih maslina*, opremljenu vlastitim fotografijama (2013), te knjigu poetskih eseja, putopisno dnevničkih zapisa *Hodopis rubovima otoka*, opremljenu vlastitim fotografijama (2013).

Osim poezije piše književne kritike i poetske zapise o likovnim umjetnicima, a tijekom posljednja dva desetljeća posebno je zapažena kao umjetnička fotografinja. Njezin fotografski opus nadahnut je otočkim hodopisima. Tijekom višegodišnjih pješačenja krajolicima Novalje i otoka Paga, zabilježila je mnoge *neponovljive* ambijente i ugođaje. Srođena s otokom pjesnikinja nalazi trajnu inspiraciju u skrovitim i napuštenim mjestima u kojima je pohranjena energija otočkih žitelja, tragovi svakodnevnice i baštine.

Dosad je održala niz samostalnih izložbi u Hrvatskoj, Austriji, Njemačkoj i Češkoj. Fotografije su joj u više navrata prikazivane na HTV-u, u emisiji *Fotografija u Hrvatskoj*. Petar Krelja snimio je 2005. dokumentarni film u produkciji HTV-a pod nazivom *Andriana*, u kojem je kroz stihove predstavlja i kao vrsnu fotografinju.

Objavila je deset knjiga pjesama: *Do neba bijelo* (1969), *Kratka sjena podneva* (1973), *Pomaci, tišine* (pjesme u prozi, 1981), *Napuštena mjesta* (1985), *Druga strana zrcala* (pjesme u prozi, 1988), *Korijen zid kutija* (1992), *Zeleni prah* (pjesme u prozi, 1994, 1995), *Novaljski svjetlopis* (pjesme u prozi, s pedeset autoričinih fotografija, 1999), *Predivo sve užih dana* (izabrane pjesme, izbor i pogovor Zvonimir Mrkonjić, 2002), *Vrijeme se zanjihalo* (2015).

Nagrade: Nagrada Društva hrvatskih književnika Tin Ujević za najbolju zbirku pjesama za *Novaljski svjetlopis* (1999); Nagrada Vladimir Nazor za zbirku izabranih pjesama *Predivo sve užih dana* (2003); Nagrada HAZU 2003. za zbirku izabranih pjesama *Predivo sve užih dana* (2003); Nagrada Goranov vijenac za cjelokupni pjesnički opus (2006).

Biblioteka Online

knjiga 136

Andriana Škunca

NOVALJSKI SVJETLOPIS

© 2017 Andriana Škunca

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2017

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednici

Krešimir Pintarić
Dario Grgić

Fotografije

© Andriana Škunca

ISBN 978-953-345-533-4 (HTML)

ISBN 978-953-345-534-1 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-535-8 (PDF)

ISBN 978-953-345-536-5 (MOBI)

Prvo izdanje

Matica Hrvatska, Zagreb, 1999.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba.**

